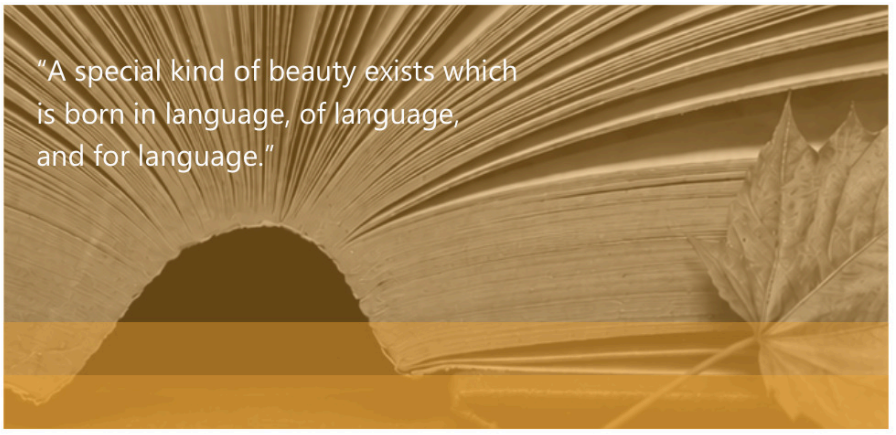
VOLUME 10, OCTOBER 2026
ISSN: 3060-4958

The Lingua Spectrum

UZBEKISTAN STATE WORLD
LANGUAGES UNIVERSITY

MORE INFO:

www.lingvospektr.uz

t.me/thelinguaspectrum

Kholmuradova L.E., Axmadova G.K.	Games for developing communicative skills in primary school	507
Axmadaliyeva X.A.	The effectiveness of developing life skills among grade 10–11 students through the CLIL approach	517
Abdurasulova N.A.	Fostering professional readiness among tourism students through contextualized English language learning	527
Ismailov Y.N.	Intangible cultural heritage as an object of didactic authenticity in German language teaching (a comparison of Germany and Uzbekistan)	535
Djurayeva M.Sh.	Project tasks based on comparative analysis of culturally situated communication in English speaking classes	543
Rakmankulova N.Kh.	Pedagogical conditions for developing the cognitive competence of future teachers through facilitative interaction	553
TRANSLATION		**564**
Mamatqulova L.B., Salisheva Z.I.	Translation strategies for culture-bound units in Chinese spring festival greetings into Uzbek	565
Uzakova L.A.	Translation issues of wedding-related phraseological units and the degree of equivalence	573
Mamatqulova L.B., Salisheva Z.I.	National and cultural concepts in Chinese mid-autumn festival (中秋节) greetings and their translation into Uzbek	582
Akhmedova A.N., Mirzayeva M.B.	Contextual semantics of literary portrait units and their functional correspondence in translation	590
Akhmedova A.N., Batirova Kh.E.	Grammatical and Syntactic Transformations in the Translation of Short News Items of Higher Education Institutions between Uzbek and English	601
HISTORY		**609**
Namazov A.T.	Uzbekistan 1930–1939: the period of the Latin alphabet	610
CONTENTS		**615**

Project tasks based on comparative analysis of culturally situated communication in English speaking classes

Djurayeva Muxlisa Shadiyarovna
mukhlisa281087@gmail.com
Doctoral researcher,
Uzbekistan State World Languages University

Annotation *This article examines methodological principles for designing project tasks that require first-year philology students to compare culturally situated communicative practices in English speaking classes. Eleven scholarly publications from Uzbekistan, Russia, and elsewhere form the study material. Comparative analysis identifies requirements concerning contextualized evidence, learners' communicative decisions, group responsibilities, and transparent evaluation. On this basis, the article develops a project sequence comprising problem identification, evidence collection, comparison of possible utterances, preparation of a communicative product, and justified revision. Two worked tasks focus on declining an invitation and expressing disagreement during an academic discussion. An analytic scoring rubric is proposed to assess contextual interpretation, linguistic appropriateness, use of evidence, and reflection. The examples distinguish instructional dialogue models from authentic language data and avoid treating cultural patterns as fixed national traits. As the proposed sequence has not undergone classroom experimentation, its contribution is methodological rather than an empirical claim of improved learning outcomes.*

Keywords *Speaking practice, communicative situation, project task, sociocultural competence, speech etiquette, comparative analysis, analytic assessment*

Ingliz tili og'zaki nutq mashg'ulotlarida madaniy vaziyatlarni qiyoslashga asoslangan loyiha topshiriqlari

Djurayeva Muxlisa Shadiyarovna
mukhlisa281087@gmail.com
Tayanch doktorant,
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Annotatsiya *Maqolada ingliz tilidan og'zaki nutq amaliyoti mashg'ulotlarida madaniy jihatdan farqlanishi mumkin bo'lgan muloqot vaziyatlarini qiyoslab o'rganishga xizmat qiladigan loyiha topshiriqlarining metodik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda O'zbekiston, Rossiya va xorijiy mamlakatlar olimlarining mavzuga oid o'n bir ilmiy nashri maqsadli tanlanib, undagi loyiha faoliyatini tashkil etish, madaniy ma'lumotni talqin qilish hamda o'quv natijasini baholashga doir yondashuvlar solishtirildi. Tahlil asosida loyihaning muammoli vaziyatni aniqlash, dalil to'plash, nutqiy yechimlarni qiyoslash, mahsulotni ishlab chiqish va asoslangan qayta ko'rib chiqish bosqichlari ajratildi. Taklifni rad etish hamda ilmiy munozarada e'tiroz bildirish holatlari misolida birinchi kurs filolog talabalariga mo'ljallangan ikki topshiriq namunasi va mezonli baholash jadvali ishlab chiqildi. Natijalar til birliklarini vaziyatdan ajratib o'rgatish o'rniga muloqot maqsadi, suhbatdoshlar munosabati va madaniy talqin o'rtasidagi bog'lanishni ochib berish zarurligini*

ko‘rsatadi. Mazkur tartib tayyor madaniy stereotiplarni takrorlashdan ko‘ra, vaziyatga mos muloqot qarorini asoslashga va muqobil fikrni tushunishga yo‘naltirilgan. Tavsiya etilgan topshiriqlar didaktik loyiha sifatida asoslangan bo‘lib, ularning samaradorligi alohida tajriba-sinovda tekshirilishi lozim.

Kalit so‘zlar *Og‘zaki nutq amaliyoti, madaniy vaziyat, loyiha topshirig‘i, ijtimoiy-madaniy kompetensiya, nutq odobi, qiyosiy tahlil, mezonli baholash*

Проектные задания на основе сопоставления культурно обусловленных ситуаций общения на занятиях по практике устной английской речи

Джураева Мухлиса Шадияровна
mukhlisa281087@gmail.com
Базовый докторант,
Узбекский государственный университет мировых языков

Аннотация *В статье рассматриваются методические основания разработки проектных заданий для сопоставительного анализа культурно обусловленных ситуаций общения на занятиях по практике устной английской речи. Материал исследования составили одиннадцать научных публикаций авторов Узбекистана, России и других стран, отобранных по их непосредственной связи с социокультурной компетенцией, проектной деятельностью и оцениванием межкультурного взаимодействия. Сравнительный анализ позволил выделить основные требования к содержанию задания, характеру используемых свидетельств, организации групповой работы и способам оценки результата. Разработана последовательность работы, включающая постановку коммуникативной проблемы, сбор материалов, сопоставление речевых решений, создание итогового продукта и его последующую корректировку. На примере отказа от предложения и выражения несогласия в академической дискуссии предложены два образца проектов для студентов первого курса филологического направления. Обоснована система критериев, учитывающая доказательность культурной интерпретации, уместность речевых средств и рефлексию. Предложенная структура ориентирована на начальный этап университетского обучения и предполагает проверку согласованности оценивания в реальной учебной аудитории. Представленные результаты имеют характер методической разработки и не рассматриваются как подтверждение эффективности экспериментальным путём.*

Ключевые слова *Практика устной речи, коммуникативная ситуация, проектное задание, социокультурная компетенция, речевой этикет, сопоставительный анализ, критериальное оценивание*

Kirish

Ingliz tilini filologiya yo'nalishida o'qitishda og'zaki nutqning ravonligi muhim ko'rsatkichlardan biri sanalsa-da, gapni grammatik jihatdan to'g'ri tuzish muloqotning maqsadga muvofiq kechishini har doim ham ta'minlamaydi. Suhbatdoshga murojaat qilish, taklifni qabul etish yoki rad etish, munozarada qarama-qarshi fikr bildirish kabi vaziyatlarda so'zlovchi nutqning mazmuni bilan birga uning qanday qabul qilinishini ham hisobga oladi. Bir xil mazmundagi fikrning turli sharoitda turlicha ifodalanishi aynan shu jihatdan o'rganishga loyiq. Oliy ta'limdagi og'zaki nutq mashg'ulotlari uchun ushbu holat madaniyatga oid ma'lumotni alohida yodlatishdan ko'ra, uni nutqiy qaror qabul qilish jarayoniga bog'lash zaruratini yuzaga keltiradi.

Madaniy jihatdan mos nutq birikmasini o'rganishda tayyor namunalarga tayanish ma'lum yordam beradi. Biroq tayyor dialogni takrorlay olgan talaba boshqa suhbatdosh, o'zgacha ijtimoiy munosabat yoki yangi muloqot maqsadi yuzaga kelganda shu namunani qay darajada o'zgartirishni mustaqil aniqlashi kerak bo'ladi. Masalan, do'stning iltimosini rad etish bilan notanish o'qituvchining taklifiga javob qaytarish o'rtasidagi farq faqat qo'llanadigan iboralarda emas. Ularda suhbatning rasmiylik darajasi, munosabatni saqlash ehtiyoji, izoh berishning maqsadga muvofiqligi va muqobil taklif kiritish imkoniyati ham farqlanadi. Shu sababli ijtimoiy-madaniy mazmun darsning qo'shimcha qismi emas, balki kommunikativ topshiriqning tarkibiy sharti bo'lishi kerak.

O'zbekistonning oliy ta'lim muassasalarida o'tkazilgan tadqiqotlar tilga oid bilim va madaniy tajribani birlashtirish masalasiga turli jihatlardan yondashadi. Tkacheva (2023) an'anaviy o'qitish jarayonida talabalar madaniy tafovutlarni anglash, haqiqiy muloqot tajribasini orttirish va amaliy faoliyatga jalb etilishda duch keladigan qiyinchiliklarni ispan tili materiallari asosida tahlil qilgan. Omanov (2020) esa autentik videomateriallarni o'rganish orqali nutq vaziyatining madaniy mazmunini ochish imkoniyatini ko'rsatgan. Bu ishlarning xulosalari ingliz tili mashg'ulotlari uchun ham ahamiyatli, biroq turli madaniy vaziyatlarni qiyoslashga mo'ljallangan loyiha topshiriqlarining aniq tuzilishi va ularni baholash tartibi alohida ishlab chiqishni talab etadi.

Mazkur maqolaning maqsadi birinchi kurs filolog talabalarining inglizcha og'zaki nutqini o'stirish jarayonida madaniy jihatdan turlicha talqin qilinishi mumkin bo'lgan vaziyatlarni qiyosiy tahlil qilishga yo'naltirilgan loyiha topshiriqlarining tarkibini ishlab chiqish va ularni baholash mezonlarini asoslashdan iborat. Tadqiqot savoli quyidagicha qo'yildi: o'quv loyihasini oddiy ma'lumot yig'ish yoki taqdimot tayyorlash faoliyatidan qanday metodik shartlar ajratib turadi va bu shartlar talabaning nutqiy tanlovini izohlash faoliyatida qanday namoyon bo'lishi mumkin? Maqolada so'z yuritilayotgan yechim tajriba-sinovdan o'tkazilgan pedagogik texnologiya emas, balki ilmiy adabiyotlar qiyosi asosida ishlab chiqilgan va keyinchalik tekshirishga mo'ljallangan uslubiy taklifdir.

Tadqiqot materiali va Usullari

Tadqiqotning materialini 2015–2024-yillarda e'lon qilingan, mavzuga bevosita aloqador o'n bir ilmiy nashr tashkil etdi. Ular uch guruhga ajratildi: O'zbekistonda nashr etilgan to'rtta maqola (Masharipova, 2015; Omanov, 2020; Tkacheva, 2023; Ziyayeva, 2023), Rossiya tadqiqotchilarining to'rtta ishi (Muravyeva & Shevtsova, 2020; Muravyeva et al., 2020; Abramova & Sedova, 2023; Odinokaya et al., 2024) va uchta xalqaro tadqiqot (Nguyen, 2021; O'Dowd, 2021; Fernández Peraza & Furumura, 2022). Tanlovda uch belgi asosiy hisoblandi: talaba yoki chet tilini o'rganuvchi bilan ishlash, madaniy muloqot yoki so'zlashuv me'yorlarini o'rganish va loyiha faoliyati yoxud kompetensiyani baholash bilan bog'liqlik. Xalqaro va milliy ilmiy

nashrlarning ochiq sahifalari, annotatsiyalari hamda mavjud to‘liq matnlar manba sifatida tekshirildi. Yevropa Kengashining CEFR qo‘shimcha jildi (Council of Europe, 2020) esa ilmiy maqolalardan alohida, mezonlar tuzishda konseptual tayanch sifatida qo‘llandi.

Materiallarni solishtirishda qiyosiy-pedagogik tahlil va mazmuniy guruhlash usullaridan foydalanildi. Har bir manba to‘rtta savol bo‘yicha ko‘rib chiqildi: madaniy ma’lumot qanday talqin qilinadi; talaba qanday faoliyatni bajaradi; loyiha yakunida nima hosil bo‘ladi; bajarilgan ish nimaga asoslanib baholanadi? Natijalar umumlashtirilgach, og‘zaki nutq mashg‘ulotiga mos loyiha tuzilishining zarur belgilari ajratildi. Shundan keyin ikki model topshiriq tuzildi va ularda talaba bajarishi mumkin bo‘lgan harakatlar, muhokama savollari, kutiladigan mahsulot va baholash dalillari o‘zaro muvofiqlashtirildi.

Ushbu izlanishni to‘liq tizimli adabiyotlar sharhi deb baholash to‘g‘ri bo‘lmaydi: elektron bazalardagi barcha maqolalar qamrab olinmagan, manbalar tanlovi esa tadqiqot savoliga yaqinligi bilan cheklangan. Shuningdek, ishlab chiqilgan topshiriqlar hali auditoriyada sinovdan o‘tkazilmadi. Shu bois maqolada talabalarning o‘zlashtirish foizi, nazorat va tajriba guruhlari o‘rtasidagi farq yoki statistik ahamiyat darajasi haqida da’vo qilinmaydi. Taklifning ilmiy qiymati uning nazariy jihatdan asoslangani, boshqa o‘qituvchi tomonidan takroran qo‘llash mumkin bo‘lgan tartibga keltirilgani va keyingi tajriba-sinov uchun aniqlashtirilgan ko‘rsatkichlar mavjudligidadir.

Ilmiy manbalar tahlili

Chet tilini o‘rgatishda madaniy mazmunni tanlashning o‘zi yetarli emasligi o‘rganilgan manbalarda turli dalillar bilan asoslanadi. Omanov (2020) autentik videomateriallar talabaga madaniy muhitda amalga oshadigan nutqiy harakatlarni kuzatish imkonini berishini ta’kidlaydi. Bunday materialning afzalligi gapning o‘zi bilan cheklanmay, ohang, suhbatdoshlar munosabati va nutqsiz belgilarni ham kuzatish mumkinligidadir. Shu bilan birga, videoni ko‘rishning o‘zi talabaning mustaqil xulosa chiqarishini kafolatlamaydi. Tahlil qilinayotgan parcha bo‘yicha oldindan savol berilmasa, diqqat ko‘pincha voqea mazmuniga yoki yangi so‘zlarga qaratiladi. Demak, autentik material didaktik vazifa bilan bog‘langandagina loyiha dalilliga aylanadi.

Ziyayeva (2023) sotsiolingvistik kompetensiyani shakllantirish omillari haqida fikr yuritar ekan, nutqiy xulqni ijtimoiy munosabat, sharoit va muloqot vazifasi bilan bog‘lab tahlil qiladi. Tadqiqot nemis tili materialida bajarilgan bo‘lsa-da, unda muhokama qilingan vaziyatga mos nutq tanlash masalasi ingliz tilining og‘zaki amaliyotiga ham tegishlidir. Mazkur ish ijtimoiy-madaniy va sotsiolingvistik kompetensiyalar bir-birini to‘ldirishini ko‘rsatadi, lekin ularni aynan bir tushuncha deb qabul qilishga asos bermaydi. Birinchisi madaniy bilim, talqin va munosabatni kengroq qamrasa, ikkinchisi shu bilimning ijtimoiy vaziyatdagi til vositalarini tanlash bilan bog‘liq jihatini ochadi.

Loyiha faoliyatining o‘ziga xos tomoni qator ishlarda yoritilgan. Masharipova (2015) ingliz tilini loyiha asosida o‘qitishda mustaqil izlanish, hamkorlik, tayyorlangan mahsulotni taqdim etish va baholashga e’tibor qaratadi. Muravyeva va Shevtsova (2020) esa loyiha murakkabligining oshib borishini mini-loyiha, veb-kvest, veb-loyiha hamda fikr-mulohaza qaytarishga yo‘naltirilgan loyihalar orqali tavsiflaydi. Mualliflar uchun muhim nuqta ma’lumot yig‘ish emas, ma’lumotning turli ijtimoiy-madaniy sharoitda qanday ma’no kasb etishini ochib berishdir. Shunga yaqin yondashuv Muravyeva, Zemlyanova va Melikhova (2020) tadqiqotida ham kuzatiladi: muammoli, muloqotga yo‘naltirilgan va refleksiv vazifalar talabaning ma’lumotni shaxsiy anglash jarayoni bilan bog‘lanadi.

Taqqoslangan ishlarning yana bir qismi loyiha mahsulotining hayotiy vazifa bilan aloqasiga e’tibor beradi. Abramova va Sedova (2023) tavsiflagan “Taste America” loyihasida

mamlakatshunoslik mazmuni talabalararo muloqot bilan birlashtirilgan. Bunda madaniy mavzuni bilish va o‘rganilayotgan tilda fikr almashish ajralgan mashg‘ulotlar emas, yagona faoliyat tarkibiga kiradi. Odinokaya, Pyatnitskiy va Kocharovskaya (2024) taklif etgan global simulyatsiya ham madaniy xususiyatni belgilangan sharoitda qo‘llab ko‘rishga asoslanadi. Biroq vaziyatga asoslangan har qanday rolli o‘yin loyihaga teng emas: unda ma‘lumot topish, variantlarni dalil bilan qiyoslash, mahsulotni tahrirlash va baholash jarayonlari bo‘lishi kerak.

Xalqaro tadqiqotlarda loyiha va baholashning birgalikda olib borilishi alohida ahamiyat kasb etadi. Nguyen (2021) xorijiy til yo‘nalishida tahsil oluvchi 124 talaba ishtirok etgan to‘qqiz haftalik kurs misolida loyiha asosidagi baholashni o‘rgangan. Tadqiqotda loyiha yakunining xilma-xilligi va talabalar hamda o‘qituvchilarning baholash haqidagi qarashlari ko‘rib chiqiladi. Fernández Peraza va Furumura (2022) esa Kosta-Rika va Yaponiya talabalari qatnashgan virtual almashinuv jarayonida loyiha usulini madaniyatlararo kommunikativ kompetensiya bilan bog‘laydi. O’Dowd (2021) o‘n uch xalqaro onlayn almashinuv natijalarini tahlil qilib, ayrim talabalarda stereotiplarni qayta ko‘rib chiqish va ingliz tilida muloqot qilishga ishonch ortishini qayd etgan. Mazkur tadqiqotlar ta‘lim kontekstlari, auditoriya tarkibi va natijalarni o‘lchash tartibi bilan farq qiladi; ularning natijalarini O‘zbekiston filolog talabalariga bevosita ko‘chirish mumkin emas.

Yevropa Kengashi tayyorlagan CEFR qo‘shimcha jildida ko‘p tilli va ko‘p madaniyatli kompetensiya, vositachilik hamda onlayn o‘zaro muloqot uchun alohida tavsiflar keltirilgan (Council of Europe, 2020). Bu hujjat madaniy mavzuni qanchalik eslab qolganlikni yagona mezon qilib olishning torligini ko‘rsatadi. Talaba boshqa kishining fikrini ochib bera olishi, suhbatning davom etishiga yordam berishi yoki noaniqlikni aniqlashtirishi ham muhim nutqiy natijadir. Shu asosda loyiha ishini faqat yakuniy taqdimotning bezagi va ravonligi bilan emas, uning ortidagi vaziyat tahlili, dalil tanlash va nutqiy qarorni izohlash sifati bilan baholash zarurligi kelib chiqadi.

Natijalar va Muhokama

Qiyosiy tahlil natijasida loyiha topshiriqlariga qo‘yiladigan beshta metodik talab belgilandi. Birinchidan, topshiriq talaba uchun tayyor javobi bo‘lmagan aniq muloqot muammosiga tayanishi kerak. Ikkinchidan, muammoni yechishda bir nechta nutqiy yo‘lni taqqoslash zarur bo‘lishi lozim. Uchinchidan, tanlov ko‘rib chiqilgan materialga tayangan holda izohlanishi kerak. To‘rtinchidan, natija tinglovchi uchun foydali mustaqil mahsulot, masalan, vaziyatlar bo‘yicha og‘zaki tavsiyanoma, qisqa audioyo‘riqnoma yoki izohli dialoglar to‘plami ko‘rinishida bo‘lishi maqsadga muvofiq. Beshinchidan, mahsulotning dastlabki va qayta ishlangan shakllarini solishtirish imkoniyati ko‘zda tutilishi shart. Shunday tarkibdagina loyiha talabadan avvalgi tasavvurini qayta ko‘rib chiqishni ham talab etadi.

Mazkur talablar asosida loyiha ishining besh bosqichli tartibi ishlab chiqildi. Dastlab talabalar uchun bir xil muloqot maqsadi, ammo turli suhbatdoshlar va sharoitlar bilan bog‘liq vaziyatlar taklif qilinadi. Keyin ishonchli manbalar yoki muallifi va vaziyati ko‘rsatilgan nutq namunalaridan tegishli dalillar izlanadi. Uchinchi bosqichda talaba nutq variantlarini muloqot maqsadi, o‘zaro munosabat va rasmiylik darajasi bo‘yicha qiyoslaydi. To‘rtinchi bosqichda guruh o‘zining og‘zaki yoki raqamli mahsulotini tayyorlaydi. Beshinchi bosqichda boshqa guruhning savollari va o‘qituvchi mulohazalari asosida qaror qayta ko‘rib chiqiladi. Bosqichlar bir-birini qat‘iy mexanik tarzda almashtirmaydi: yangi dalil topilganda dastlabki taxminni o‘zgartirishga ruxsat etiladi.

Loyiha bosqichi	Talaba bajaradigan asosiy ish	Tekshiriladigan dalil
Muammoni aniqlash	Suhbatdoshlar, muloqot maqsadi va sharoitni tavsiflash; ehtimoliy tushunmovchilikni belgilash.	Vaziyat varaqasi va ikki muqobil nutqiy yechim.
Ma'lumot to'plash	Asli, muallifi yoki havolasi aniqlangan nutq namunalarini saralash; ularning kontekstini qayd qilish.	Manbalar qaydnomasida vaziyat, jumla va foydalanish sababi.
Qiyosiy talqin	Bir xil maqsadga xizmat qiluvchi iboralarni rasmiylik, masofa, ohang va izoh bo'yicha solishtirish.	Qiyosiy jadval va tanlovga yozilgan qisqa izoh.
Mahsulot yaratish	Muayyan auditoriya uchun tushunarli audioyo'riqnoma yoki izohli dialoglar majmuasini yaratish.	Nutq namunasi va tushuntirish mavjud bo'lgan loyiha mahsuloti.
Qayta ko'rib chiqish	Bildirilgan savol va e'tirozlarni tekshirish, asosli o'zgartirish kiritish, xulosani himoya qilish.	Dastlabki va tahrirlangan nusxa, o'zgarishning sababi.

1-jadval. *Madaniy vaziyatlarni qiyoslashga asoslangan loyiha faoliyatining bosqichlari*

Birinchi loyiha namunasi taklifni rad etish vaziyati bilan bog'liq. Guruhga ingliz tilida "Could you lead tomorrow's discussion?" degan iltimos beriladi va ikki ehtimoliy javob taqdim etiladi: "I am busy" hamda "Thanks for asking. I have a class at that time, so I can't lead it tomorrow. I could help prepare the slides, though". Mazkur gaplar ilmiy maqoladan olingan autentik iqtibos emas, balki topshiriq tuzilishini ko'rsatish uchun muallif tomonidan ishlab chiqilgan o'quv namunasidir. Talabalar bu javoblarni mutlaq to'g'ri yoki noto'g'ri deb ajratmaydi. Ulardan qaysi vaziyatda qisqa javob yetarli bo'lishi, qaysi vaziyatda sabab ko'rsatish va muqobil yordam taklif qilish maqsadga muvofiqligi haqida dalilli fikr bildirish talab qilinadi.

Topshiriqning tadqiqiy qismi har bir guruh turli ishtirokchilar bilan bog'liq uch vaziyatni tanlashidan boshlanadi: kursdoshning dars tayyorlashga chaqirishi, o'qituvchining fakultativ faoliyatga taklifi va akademik loyihada notanish hamkorning iltimosi. Guruh ingliz tilidagi o'quv resurslari yoki ochiq foydalanish mumkin bo'lgan muloqot namunalari orqali rad javobini shakllantirish usullarini topadi, mazkur usullarni o'zbek tilidagi yaqin vaziyatlar bilan ehtiyotkorlik bilan qiyoslaydi. Qiyoslashda "inglizlar doimo shunday deydi", "o'zbeklar bunday qilmaydi" singari umumlashtirishlar qabul qilinmaydi. Topilgan ifoda faqat ko'rib chiqilgan vaziyat doirasida dalil hisoblanadi. Yakuniy mahsulot "Rad javobini qanday tushunarli va xushmuomala bildirish mumkin?" mavzusidagi ikki-uch daqiqalik audioyo'riqnoma hamda uchta izohlangan dialogdan iborat bo'lishi mumkin.

Bu topshiriqda inglizcha nutqni ishlab chiqish bilan madaniy talqinni birlashtiradigan asosiy amal – nutqiy tanlovning sababini ko'rsatishdir. Agar talaba "I can't" deyish yomon, "I'm afraid I can't" deyish esa har doim yaxshi degan xulosada qolsa, maqsad bajarilmagan bo'ladi. Aksincha, u ikki ifodaning aloqa masofasi, rad etilayotgan iltimosning mazmuni va suhbat davomiga qarab qanday qabul qilinishi mumkinligini tushuntirsa, tadqiqiy faoliyat yuzaga keladi. Ingliz tilida so'zlashuvchi shaxslarning madaniy tajribasi yagona emasligi sababli, loyiha materiallari turli ijtimoiy vaziyat va ingliz tili qo'llanadigan turli muhitlardan olinishi maqsadga muvofiq.

Ikkinchi loyiha namunasi ilmiy munozarada e'tiroz bildirishga bag'ishlanadi. Talabalarga badiiy matn qahramoni haqida "This character is completely selfish" degan fikr aytilgan sharoit taklif qilinadi. Birinchi javob varianti "You are wrong", ikkinchisi esa "I see why you read it that way, but the final scene suggests a different motive. Could we look at that passage?" bo'lishi mumkin. Bu ikki javob ham muallif tomonidan o'quv maqsadida tuzilgan. Muhokama jarayonida talaba ikkinchi gapning birinchi qismi suhbatdoshning fikrini tan olishga, keyingi qismi esa e'tirozni matndagi dalilga bog'lashga xizmat qilishini izohlaydi. Ammo doim uzun yoki bilvosita gapirish talab etilmaydi; baholashda vaziyatga moslik va fikrning aniqligi ustuvor bo'ladi.

Guruhlarning vazifasi munozarada kelishmovchilik yuz berishi mumkin bo'lgan ikki-uch mavzu yuzasidan variantli suhbat tuzish, uning qisqa yozma izohini tayyorlash va sherik guruh oldida asoslab berishdan iborat. Muhokama uchun o'qilgan hikoya, ingliz tili darsidagi matn yoki avval o'rganilgan ilmiy-ommabop maqola tanlanishi mumkin. Talabalar so'zlovchining e'tirozi shaxsga emas, fikrga yo'naltirilganligini tekshiradi. Shuningdek, suhbatni davom ettiruvchi savol, dalil so'rash, qisman qo'shilish va fikrni qayta ifodalash kabi usullardan qaysi biri belgilangan holatda o'rinli ekanini izohlaydi. Yakunda guruh "Akademik munozarada e'tirozning muqobil ifodalari" nomli qisqa izohli nutq kartalarini taqdim etadi.

Ikkala loyiha uchun ham auditoriyadan tashqari ishlash imkoniyati bir xil emas. Internetga kirish cheklangan bo'lsa, o'qituvchi muallifi va olingan manbasi ko'rsatilgan qisqa videolavhalar yoki yozma dialoglar to'plamini oldindan tayyorlaydi. Bunda barcha guruhlarga bir xil matnni berib, ulardan bir xil natijani talab qilish maqsadga muvofiq emas. Materiallar o'zaro solishtirish mumkin bo'lgan, ammo mazmunan bir-birini aynan takrorlamaydigan vaziyatlardan iborat bo'lsa, talaba tanlashga majbur bo'ladi. Loyiha ko'lami birinchi kurs talabalarining lug'at boyligi, mustaqil izlanish tajribasi va mashg'ulot uchun ajratilgan vaqtga moslashtiriladi. Taxminan ikki-uch o'quv haftasiga mo'ljallangan kichik loyiha dastlabki sinov uchun qulay tashkiliy variant bo'lishi mumkin, lekin bu muddat ilmiy tajribada tekshirilgan optimal ko'rsatkich sifatida taqdim etilmaydi.

Loyiha guruhli bajarilganida umumiy mahsulot ayrim talabalar faoliyatini yashirib qo'yishi mumkin. Shuning uchun har bir ishtirokchi topgan dalilini, tanlagan nutq variantini va unga bergan izohini alohida qayd etishi kerak. Vazifalar nutq namunalarini izlash, tahlil qilish, yozib olish, tahrirlash va yakuniy himoyaga tayyorlanish tarzida taqsimlanadi, ammo rollar guruhning barcha a'zolariga bir xil nutqiy mashq imkonini beradigan tarzda almashtiriladi. Nazorat faqat tayyor audio yoki taqdimotga emas, ish jarayonidagi qarorlar qanday o'zgarganiga ham qaratiladi. Bunday yondashuv Nguyen (2021) tadqiqotida ko'tarilgan loyiha asosida baholash masalasini og'zaki nutq mashg'ulotining xususiyatiga moslashtiradi.

Baholash uchun to'rtta mezon taklif etildi: madaniy vaziyatni anglash, nutqiy vositaning o'rinliligi, dalildan foydalanish hamda asoslangan refleksiya. Har bir mezon 0 dan 3 ballgacha baholanadi. Nol ball baholash uchun dalil taqdim etilmaganda yoki tegishli ko'nikma umuman namoyon bo'lmaganda qo'yiladi; uch ball esa mustaqil, izchil va dalilga tayangan bajarishni bildiradi. Demak, umumiy natija 12 ballgacha bo'lishi mumkin. Bu ko'rsatkich o'quv loyihasi uchun ishlab chiqilgan dastlabki analitik shkaladir. Uni standartlashgan test yoki ilmiy jihatdan validatsiyadan o'tgan diagnostika vositasi deb atash mumkin emas.

Mezon	0–1 ball uchun belgi	2–3 ball uchun belgi
Madaniy vaziyatni talqin qilish	Suhbatdoshlar munosabati yoki maqsad e'tiborga olinmagan; talqin taxminga tayanadi.	Vaziyatning rasmiyligi, maqsadi va ishtirokchilar munosabati dalil bilan izohlanadi.
Nutqiy vositaning o'rinliligi	Iboraning faqat grammatik to'g'riligi tekshiriladi; moslik asossiz belgilanadi.	Ikki yoki undan ortiq ifoda vaziyatga ko'ra qiyoslanib, ongli tanlov asoslanadi.
Manbaga tayanish	Misolning kelib chiqishi noma'lum yoki kuzatuv tekshirib bo'lmaydi.	Namuna manbasi va konteksti keltiriladi, undan chiqarilgan xulosa chegaralanadi.
Refleksiya va qayta ishlash	Fikr-mulohazalar hisobga olinmagan, dastlabki qaror asoslanmagan.	Savoldan keyin qaror qayta tekshiriladi, o'zgartirishning sababi tushuntiriladi.

2-jadval. *Loyiha mahsuloti va uning tayyorlanish jarayonini mezonlar asosida baholash*

Jadvaldagi oraliq ballarni qo'yishda ham aniq qoida zarur. Bir ball talaba mezonning bir qismini o'qituvchi ko'magida bajarganini, ikki ball esa asosiy vazifani bajargan, ammo izohi yoki dalili yetarli bo'lmaganini bildiradi. Har bir baho ish materialidan olingan qisqa asos bilan birga qayd etilishi kerak. O'qituvchi talaba nutqidagi grammatik xatolarni mutlaqo e'tiborsiz qoldirmaydi, biroq grammatik tekshiruv mazkur shkaladagi madaniy talqin va muloqotga moslik mezonini almashtirmasligi lozim. Dastlabki tajriba-sinovda mazkur mezonlar bir necha baholovchi tomonidan bir xil tushunilishini alohida tekshirish talab etiladi.

Taklif etilgan yondashuvning mavjud ishlardan farqi faqat loyiha ishiga madaniyatga oid mavzu qo'shilganida emas. Uning markaziga mazkur vaziyatda nima uchun aynan shu ibora tanlangani haqidagi savol qo'yiladi. Shunday savol mavjud bo'lganda talaba madaniy ma'lumotni qayta aytuvchi emas, izohlovchi va qaror qabul qiluvchi ishtirokchiga aylanadi. Bu jihat Muravyeva va hamkorlarining ma'no hosil qilishga asoslangan qarashlari bilan mos keladi, lekin ushbu maqolada alohida nutqiy vaziyat, qarorni dalillash va qayta ko'rib chiqish bir loyiha birligi sifatida tavsiflanadi. Natijada topshiriqning kirish sharti, talaba bajaradigan intellektual amallar hamda baholash uchun kerakli materiallar o'zaro bog'langan tizimga keltiriladi.

Biroq bunday metodik tartib bir qator cheklovlarga ega. Avvalo, talaba kuzatgan bitta videoyozuv yoki suhbat namunasidan muayyan xalqning barcha vakillariga xos nutqiy me'yorni chiqarishi ilmiy jihatdan asossiz. Shuning uchun loyihada "har doim", "faqat", "barcha inglizlar" kabi qat'iy xulosalardan saqlanishga alohida e'tibor beriladi. Ikkinchidan, ingliz tilidan xalqaro muloqot tili sifatida foydalaniladigan vaziyatlarda ishtirokchilar turli madaniy tajribaga ega bo'lishi mumkin. Uchinchidan, o'zbek va ingliz tillaridagi bir xil muloqot maqsadi nutq birliklarining bir-biriga mexanik tarjimasi orqali qiyoslanmaydi. Asosiy e'tibor tanlovning maqsadi, suhbatdoshning mavqeyi va ifoda shaklining kutilishi mumkin bo'lgan ta'siriga qaratiladi.

Bu cheklovlar keyingi empirik tadqiqotning yo'nalishini ham belgilaydi. Dastlabki bosqichda talabalarga bir xil murakkablikdagi yangi nutqiy vaziyat berilib, tanlangan iborani asoslash sifati aniqlanishi lozim. Keyingi bosqichda ushbu topshiriqlar tizimi og'zaki nutq kursiga kiritiladi va loyiha yakunida avval qo'llanmagan, ammo tuzilishi jihatdan qiyoslanadigan vaziyat orqali qayta diagnostika o'tkaziladi. Nazorat va tajriba guruhlari shakllantiriladigan bo'lsa, dastlabki til

tayyorgarligi, o‘quv soatlari va baholash tartibining taqqoslanuvchanligi ta’minlanishi zarur. Hozircha bunday ma’lumotlar mavjud emas; maqoladagi jadval va topshiriqlar metodik asosni belgilaydi, natija haqida empirik hukm bermaydi.

Xulosa

O‘rganilgan ilmiy manbalar loyihaviy faoliyatning ijtimoiy-madaniy mazmuni tayyor faktlar to‘plamini kengaytirish bilan cheklanmasligini ko‘rsatdi. Loyiha ta’limiy vazifaga aylanishi uchun unda muloqotga oid muammo, tekshiriladigan dalil, bir nechta nutqiy yechimni solishtirish imkoniyati va tanlov sababini tushuntirish talabi birgalikda mavjud bo‘lishi zarur. Shu belgilar asosida birinchi kurs filolog talabalarining og‘zaki nutq mashg‘ulotlariga mos besh bosqichli ish tartibi ishlab chiqildi. Taklifni rad etish va akademik munozarada e’tiroz bildirishga oid namunalarda loyihaning asosiy mahsuloti tayyor iboralar ro‘yxati emas, vaziyatga mos nutqiy qarorlarni izohlovchi og‘zaki material ekanligi asoslandi.

Loyiha natijasini baholash madaniy vaziyatni talqin qilish, tanlangan inglizcha ifodaning o‘rinliligi, manbaning aniqligi hamda fikrni qayta ko‘rib chiqish ko‘rsatkichlariga tayantirildi. Mazkur mezonlar dars jarayonida foydalanishga mo‘ljallangan dastlabki taklif bo‘lib, ularning diagnostik ishonchliligi tajriba-sinov orqali aniqlanishi kerak. Kelgusi bosqich uchun asosiy vazifa loyiha asosida ishlagan talabalar yangi vaziyatlarda o‘z nutqiy tanlovini qay darajada mustaqil izohlashini, ya’ni o‘rganilgan namunani takrorlashdan tashqariga chiqa olishini tekshirishdan iborat. Ushbu tekshiruv natijalari keyingi ilmiy maqolalarda alohida ko‘rib chiqilishi mumkin.

References:

1. Abramova, E. N., & Sedova, E. S. (2023). Проектная деятельность в высшей школе как основа межкультурного диалога. *Современная высшая школа: инновационный аспект, 15*(1), 32–41. https://sciup.org/142237517
2. Council of Europe. (2020). *Common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume*. Council of Europe Publishing. https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages/cefr-companion-volume-and-its-language-versions
3. Fernández Peraza, A. V., & Furumura, Y. (2022). Project-based learning to develop intercultural communicative competence in virtual exchange contexts. *International Journal of Computer-Assisted Language Learning and Teaching, 12*(3), 1–17. https://doi.org/10.4018/IJCALLT.307059
4. Masharipova, F. (2015). Project based learning in teaching English as a foreign language. *O‘zbekistonda xorijiy tillar, 3*(7). https://journal.fledu.uz/en/project-based-learning-in-teaching-english-as-a-foreign-language/
5. Muravyeva, N. G., & Shevtsova, A. Yu. (2020). Проектная деятельность как средство формирования социокультурной компетенции студентов вуза. *KANT, 2*(35), 282–288. https://doi.org/10.24923/2222-243X.2020-35.59
6. Muravyeva, N. G., Zemlyanova, M. P., & Melikhova, A. A. (2020). Формирование социокультурной компетенции студентов вуза через активизацию смыслообразования в проектной деятельности. *Научно-методический электронный журнал «Концепт», 8,* 57–70. https://doi.org/10.24411/2304-120X-2020-11057

7. Nguyen, H.-T. T. (2021). Project-based assessment in teaching intercultural communication competence for foreign language students in higher education: A case study. *European Journal of Educational Research, 10*(2), 933–944. https://doi.org/10.12973/eu-jer.10.2.933
8. Odinokaya, M. A., Pyatnitskiy, A. N., & Kocharovskaya, O. A. (2024). Формирование социокультурной компетенции иностранных студентов направления «Лингвистика» с использованием технологии глобальной симуляции. *Научно-методический электронный журнал «Концепт», 5*, 133–145. https://doi.org/10.24412/2304-120X-2024-11068
9. O'Dowd, R. (2021). What do students learn in virtual exchange? A qualitative content analysis of learning outcomes across multiple exchanges. *International Journal of Educational Research, 109,* Article 101804. https://doi.org/10.1016/j.ijer.2021.101804
10. Omanov, P. X. (2020). Talabalar ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini rivojlantirishda autentik videomateriallarni qo'llash mazmuni va shakllari. *O'zbekistonda xorijiy tillar, 3*(32), 127–140. https://doi.org/10.36078/1595847823
11. Tkacheva, A. A. (2023). An'anaviy o'qitish usullari orqali O'zbekiston oliy o'quv yurtlari talabalarining ijtimoiy-madaniy kompetentligini rivojlantirishdagi asosiy muammolarni aniqlash (ispan tili materiallari asosida). *O'zbekistonda xorijiy tillar, 6*(53), 202–219. https://doi.org/10.36078/1704094141
12. Ziyayeva, S. A. (2023). Nemis tilini o'rganishda talabalarning sotsiolingvistik kompetensiyasini shakllantirish: omillar va shartlar. *O'zbekistonda xorijiy tillar, 4*(51), 35–45. https://doi.org/10.36078/1692621437